

ОПУБЛІКОВАНО:

Старозавітна повістева притча: історико-літературний контекст // Актуальні проблеми слов'янської філології: Міжвузівський збірник наукових статей – К. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. – Вип. XI: Лінгвістика і літературознавство. Частина II. – С. 531 – 538.

Луцюк М.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент

СТАРОЗАВІТНА ПОВІСТЕВА ПРИТЧА: ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНТЕКСТ

Притча – це, по суті, метафора чи коротка історія, мета якої – передати духовну істину або урок у більш дохідливій формі через аналогію; жанр, дидактичний за змістом, алегоричний за формою; оповідний, алегорично-повчальний твір філософського, релігійного, морального змісту з двоскладовою композицією, в основі якої лежить приклад та його пояснення [4; 5; 9]. Головним принципом притчі є – розтлумачити сенс, використовуючи відомі людині речі, події чи ситуації.

У Біблії притча – це релігійно-повчальна оповідь, яка ілюструє положення віровчення і моралі; улюблена форма проповіді Ісуса Христа [1]. Саме Ісус Христос підняв цей жанр на якісно новий рівень, але Месія не був першим і єдиним біблійним персонажем, що користувався притчами, хоча сам жанр притчі перш за все пов'язаний у свідомості європейця, а тим більше християнина, з Ісусом Христом.

Оскільки автентичні євангельські тексти, що дійшли до нас, були записані грецькою мовою, так званим “койне”¹, то українське слово “притча” походить від грецького дієслова *παραβολή*, яке передає сенс порівняння, подібності, аналогії.

Стосовно текстів Старого Завіту, які писалися і тривалий час функціонували виключно мовою давньоєврейською, також вживаємо українське “притча”, однак воно походить від “*mashal*” (афоризм, сентенція, приказка, гра слів, загадка, алегорія [4], поговорка, коротке висловлювання у формі поради).

Завданням цієї статті є розкрити сенс старозавітної притчі, яка укорінена в конкретне історичне й мовно-культурне середовище Близького Сходу. Вивченням цього питання займалася ціла низка дослідників давньосхідних літератур [1; 2: 6; 7; 8; 10], які однак пильну увагу зосереджували найперше на жанровій специфіці текстів дещо особіно від культурно-історичних реалій часово-просторового характеру.

Головними темами Старого Завіту, крім біблійної космогонії і антропгонії, є проповідування пророків і діяльність священників. Через ці два види служіння Ізраїль сприймав найважливішу істину – істину присутності єдиного Бога в історії. Був ще один напрямок священного передання у старозавітному Ізраїлі, не менш давній, ніж пророка і священницька традиції, який розвивався незалежно від них, вийшовши на по-

¹ Койне (ή κοινή διάλεκτος) – грецька мова доби еллінізму, яка виникла на ґрунті класичної давньогрецької мови.

верхню традиції порівняно в пізній час і ставши Писанням. Це література премудрості, до якої належать Книга Йова, Книга Притч (Приповідок, Приповістей) Соломона, Книга Еклезіаста (Проповідника), Книга Ісуса сина Сираха і Книга Премудрості Соломона.

Давньоєврейська література, окрім того, що вона розвивала й поширювала жанр *mashal*, створила цілком оригінальний для давньосхідної традиції жанр – дидактичну повість-притчу – невеликого обсягу оповідь з розгалуженим сюжетом, для якого не властива алегорія, але який слугує ілюстрацією певного духовного чи морального стану людини чи суспільства. У каноні Старого Завіту цей жанр презентують три тексти – Книга Рути, Книга Естери та Книга Йони. Позаканонічні повісті-притчі представлені Книгою Юдити та Книгою Товита. У названих книгах величезна роль належить підтекстові, який завжди ширший за сам сюжет і який за зовнішньою скупістю прози ховає бурхливі колізії у свідомості персонажів.

Період, до якого відносять ті чи інші тексти літератури Премудрості, поширюється від часів монархії до часів після Полону, а то й навіть до елліністичної доби.

Не аналізуючи в даній роботі ні самі терміни “мудрий”, “мудрість” як вони трактувалися в текстах літератури Премудрості, ні спільність старозавітних текстів з давньосхідною літературною традицією, ні школи і традиції давньоєврейської мудрості², зосередимося на характерному для цього типу літератури жанрі притчі.

Східному розумовому складу властиво говорити і навчати у формі аналогії, порівняння, навіть загадки, що спонукає до роздумів, пробуджує розум того, хто повинен відшукати істину самостійно, а не сприйняти її у готовому вигляді (Притчі 10. 26; 12. 4; Суд. 14. 14)³. Однак це не є вирішальним для тлумачення жанру притчі: притчу необхідно розглядати як певну гру символів, образів, що взяті із реальності історичної, щоб позначити ними реальність потойбічну, і вимагають глибинного роз’яснення.

З початків історії Ізраїлю спостерігається певний конфлікт між надто конкретним розумовим складом кочового племені євреїв і завданням висловити трансцендентність Бога як реальності суто духовної, яка не дозволяє будь-якого чуттєвого зображення (Вих 20. 4). Присутність у найдавніших текстах Старого Завіту численних антропоморфизмів свідчить про їхню символічну природу; це, по суті, початок, зародження притчової традиції у давніх євреїв (Бут 2. 7, 19, 21). Особливо часто вдаються до символів старозавітні пророки у своїх гнівних засудженнях (Ам 4. 1; Ос 4. 16; Іс 5. 18 тощо). Присутні притчі також в історичних книгах Старого Завіту для ілюстрації тієї чи іншої значної події священної історії (Суд 9. 8–15; 2 Цар 12. 1–4 тощо).

² Ці питання аналізувалися автором у статті “Література Премудрості: Старий Завіт і давньосхідні літератури” // Мова і культура. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 7. – Т. VII. Ч. I. Художня література в контексті культури. – С. 86–91.

³ Біблійні тексти цитуються за найбільш автентичним на сьогодні україномовним перекладом, здійсненим чином братів-василіян у м. Римі (під орудою о. І. Хоменка) [Святе Письмо Старого й Нового Завіту. – Рим, 1990]. У дужках подається загальноприйнята скорочена українська назва біблійної книги, потім її розділ, а після двокрапки – номер вірша.

Притчі у СЗ мали за мету не стільки роз'яснення, як виокремлення істини, яка передається в конкретній історичній ситуації. Яскравий приклад цього Книга Притч Соломона – збірка моральних і філософських сентенцій (стосовно давніх євреїв йдеться про практичну філософію), укладена в період з X до IV століття до н.е. Книга як цілісність відбиває ідеологію довіри Бога до людини, яка створена за Його образом і подобою, тобто наділена свободою вибору і розумом. Здатність діяти вільно і мудро втілена в особі Соломона, який презентує собою сукупну мудрість обраного народу (хоча, доведено, що не всі тексти Книги належать власне Соломонові). Притчі закликають до здорового глузду і обачливості, які акумулюють мудрість, що її батько (вчитель) передає синові (учневі) як філософію практичного життя, практичної етики на відміну від псалмів, які засвідчують безмежну відданість Богові, що не потребує перевірки на здоровий глузд (недаремно у єврейському каноні Книга Притч іде зразу після Псалмів Давида). Щодо літературного втілення своєї думки, то автор у більшості притч використовує принцип антитези, контрасту між мудрістю та її протилежним проявом – безумством, глупотою, які трактуються як беззаконня. Перед нами два шляхи – які є єдиним вибором: шлях людини з Богом і до Бога і шлях безбожника (Притч 4). Початок мудрості – острах Господній (Притч 1, 7), який і є доцільністю для людини упродовж історії.

Сучасний канон СЗ не є тією послідовністю книг, яка існувала в давньоєврейській традиції. Весь СЗ (давньоєврейською ТаНаХ⁴) був підпорядкований логіці різних свят релігійного року, під час яких читалися так звані Святкові сувої. Наприклад, під час Пасхи читалася Книга Соломона, під час П'ятдесятниці – Книга Рути, під час Пуриму – Книга Етери. Мета цієї логіки одна – перелічити усіх тих, хто є родом Давидовим, тобто життєво важливою частиною родоводу Месії. Саме через складну систему аналогій книги подають модель того, якою повинна стати віруюча людина до моменту приходу Месії.

Зупинимося спочатку на двох Книгах СЗ, названих жіночими іменами: це Книги Рути і Етери. Цікаво, що в Книзі Рути неєврейська жінка виходить за єврея, тоді як у Книзі Етери єврейська жінка виходить за неєврея. Рута виходить за Вооза, нащадка Салмона, що був одружений на гулящій жінці Рахаб, яка розкаялася, коли Ізраїль став землею обіцяною. Рахаб була другою неєврейкою, яка разом з Рутою згадується Матвієм стосовно походження Ісуса Христа. Історія цих жінок – свідчення того, що Боже милосердя призначається не тільки для Ізраїлю, але й для інших народів.

Оповідь Книги Рути починається з часів Суддів, коли бідність запанувала в Юдеї. Людина на ймення Елімелех (*мій Бог – це цар*) та його дружина Ноема (*приємна, миловидна*) з двома їхніми синами Махлоном (*хворий, недужий*) і Кіліоном (*сохнучий, в'янучий*), рятуючись від голодної смерті, перебралися з Вифлеєму до Моав-краю. Коли Елімелех помер, його сини взяли собі за дружин Орфу (*газель*) і Руту (*дружня*), котрі належали до моавійських племен. Моавійці були нащадками Лота, вони ведуть своє

⁴ ТаНаХ – ініціальна аббревіатура, утворена від назв трьох частин, на які поділявся юдейський текст: Тора (Закон), Невійм (Пророки) і Ктувим (Писання).

походження від його дочок після падіння Содому. Отже, моавійці певним чином належали до ізраїльтян, однак це не стосується релігії і культури. Згідно з Законом (Втор 7, 1–3) ізраїльтянам не дозволялося одружуватися з хананейськими жінками, але з моавійськими дозволялося, хоча при цьому моавієць не міг увійти до Божої спільноти навіть у десятому коліні (Втор 23, 3). Десять років по тому після смерті Елімелеха померли його сини Махлон і Кілійон: через їхні імена сини мали хворобливу натуру, і тому Бог дозволив їм радше померти, ніж продовжити лінію Давида (сенса імені Кілійон може бути переданий також як *нездійснене бажання*). Можливо також, що сини Елімелеха піддалися спокусі чужих ідолів. Однак Ноема швидко повернулася до культури і вірування своєї землі, більше того, вона навернула своїх невісток. Почувши, що голод більше не загрожує Юдеї, Ноема вирішила повернутися додому, оскільки ніщо більше не затримувало її в Моаві. Її овдовілі невістки вирішили йти за нею, але врешті це зробила лише Рута. Обидві без чоловіків, Неома і Рута були дуже бідні, і Рута пішла збирати колоски під час весняного врожаю. Згідно з Законом під час жнив краї поля не вижинають і колоски, що впали, не піднімають для того, щоб бідні могли прийти і зібрати їх (Левит 19, 10). Збираючи колоски, Рута випадково зайшла на поля Вооза, який був дуже багатим родичем покійного чоловіка Неоми. Вооз запропонував Руті захист і підтримку. Неома порадила Руті в кінці врожаю виявити бажання вийти за нього заміж. Рута так і зробила, але інший родич Елімелеха мав першочергове право взяти Руту за дружину. Вооз викупив її у цього родича і одружився з нею. Книга завершується тим, що Рута народжує Воозові сина, Неома радіє внукові, від якого і походить спочатку Давид, а пізніше й Месія.

Найвидатнішою якістю Рути була готовність відмовитися від благ: вона полишила все, що було для неї дорогим – батьківщину, сім'ю, друзів, власну культуру, – все те, що було її сутністю, для того, щоби піти за Неомою до Ізраїлю і залишатися вірною їй та її народові, а також її Богові. Вірність Рути відрізняється від вірності Орфи, яка дозволила переконати себе відмовитися від своєї “відданості”, власне, продемонструвала приклад мирської печалі, жаль, який не призвів її до справжньої вірності і до докорінних змін, які повинні були за цим настати. Рута ж була правдиво і цілковито відданою і була готова заплатити за цю відданість відмовою від усього того, що було цінним у її житті, абсолютно відмовилась від егоїзму власних бажань і продемонструвала не словами, а ділом покору новій долі. Коли Неома і Рута прибули до Вифлеєму, Рута взяла на себе повноту піклування про свою свекруху і пішла особисто збирати колоски (у давньоєврейському тексті вживається дієслово, що перекладається саме як “збирати колоски”), тобто скористатися результатами чужої праці. Це упереджає принцип того зв'язку, згідно з яким християни пов'язані з Христом, як це викладено у Притчі про сіяча (Мат 13), де Христос говорить про те, що гарний ґрунт – це той, куди впало зерно істини, той, хто може зібрати плоди Його зусиль.

Збирати колоски – справа нелегка, особливо коли жінці ретельно обжинали поле. Окрім того, молода жінка, а тим більше чужоземка, могла стати об'єктом глузувань, існувала також небезпека насильства. Але Вооз, як пізніше Месія, стає на захист жінки і велить жінцям залишати більше колосків, щоб зусилля Рути були винагороджені.

Дивує те, наскільки Рута була сміливою і впевненою жінкою. У ті часи шлюб був завчасно обумовленою угодою, а чоловіки мали беззаперечне право самі вибирати собі дружину. Тобто, навіть важко уявити собі ситуацію, у якій опинилася Рута: вона була бідною збирачкою колосків, чужоземкою, нечистою неіудейкою і походила з культури, яка була нижчою за культуру будь-якого із слуги Вооза. Але в неї вистачило сміливості просити Вооза – багатого, шанованого землевласника – одружитися на ній. Це свідчить про її довіру до Неоми, яка вбачала у цьому Божий промисел. Цілком очевидно, що Вооз таким чином визнав Руту рівною собі, адже він за законами левітів просто не мав права одружитися з тією, яка була нижчою за нього самого.

Книга Руті – невелика за розміром – має глибокий зміст: ця чуттєва розповідь свідчить про те, що людина та її доля визначається не походженням, не національною приналежністю. Все визначається душею, і всі рівні перед Богом, кожній людині відкрито шлях до Бога через вірність і відданість.

Книга Естери чи не єдина у СЗ, де немає жодної згадки про головного персонажа Вічної Книги – Бога. Книга розповідає про єврейську дівчину, яка стала перською царицею, і про її двоюрідного брата, Мардохея, який врятував життя цареві. Крім того, Книга оповідає про підступного Амана, про його задум знищити усіх євреїв у перській імперії, і про те, як його задуми не вдалися.

Деякі теологи й літературознавці вважають, що ця Книга має настільки плотський зміст, що було б святотатством згадувати в ній ім'я Бога. У Книзі немає жодного позитивного (шляхетного) героя. Цар Артаксеркс – хтивий тиран. Естера, у гонитві за владою та багатством, готова стати однією з численних царських наложниць. Вона перемагає завдяки не силі характеру чи особливих заслуг, а просто з причини своєї фізичної вроди. Вона ховає своє походження, безжалісна до переможеного ворога (Ест 7, 8–10): вона не тільки вимагає цілковитої безпеки для євреїв, але й настояла на тому, щоб вони мали змогу напасти на своїх ворогів, розправились з їхніми жінками та дітьми і пограбували їхнє майно (Ест 8, 11; 9, 2–10). Але й цього їй замало. Вона добивається того, щоб синів Амана повісили, і щоб євреям надали ще один день для розправи над язичниками, які проживали у Сузах (Ест 9, 13–15). Єдина риса її характеру, яка хоча б частково виправдовує її, це вірність власному народові і хоробрість, яку вона виявила у спробі врятувати євреїв від загибелі (Ест 4, 16). Мардохей готовий ризикувати життям двоюрідної сестри заради інтересів євреїв (Ест 2, 8), він підмовляє її приховати від чоловіка свою віру (Ест 2, 10, 20) і допомагає Естері вчинити криваву помсту (Ест 8, 9). Про все це автор оповідає з неприхованим захопленням.

З моральної точки зору Естера далеко не відповідає загальним вимогам СЗ, але виникає питання: чому ця Книга включена до Канону, де в ній Бог? Інколи сприймають Книгу Естери як алегорію: нібито Бог присутній у цій Книзі в образі Мардохея. Однак така інтерпретація надто суб'єктивна і не може сприйматися серйозно. Вірогідніше за все сприймати Книгу Естери як Книгу про Боже провидіння. А це означає, що Бог з любов'ю скеровує хід історії на виконання своїх праведних цілей і задумів. У Бога немає непорозумінь або ж випадковостей. Головна думка Книги полягає в тому, що навіть коли Ізраїль забуває про Бога, Господь завжди пам'ятає про свій народ. Ав-

тор навмисне виключив ім'я Бога з тексту Книги так само, як тогочасний Ізраїль виключив Бога із свого життя. Бог у Книзі Естери – не символ і не алегорія, навпаки, незгадка про Бога – це усвідомлено використаний автором літературний засіб, за допомогою якого він демонструє, що навіть тоді, коли ми забуваємо про Бога, Він продовжує невпинно піклуватися про нас. Відсутність Бога на сторінках Книги Естери пов'язана з тим, про що Бог попереджав синів Ізраїлю ще у Книзі Второзаконня: “Я ж цього дня зовсім сховаю своє лице за все те зло, що він його накоїв, що звернувся до інших богів” (Втор 31, 18). Цей вірш пророкує те, як саме Бог заховає своє лице від непокірливого народу Ізраїлю саме у період часу, описаний у Книзі Естери. Це підтверджується хоча б тим фактом, що слова “Естера”⁵ і “заховання” (Бога) давньоєврейською мовою звучать ідентично. Власне, Книга Естери оповідає про те, як Бог зберіг євреїв від знищення, і зробив він це з єдиною метою – зберегти родовід Авраама, від якого повинен народитися Месія.

Той же гуманний пафос властивий іншій Книзі СЗ – Книзі Йони. В християнському каноні Книга зарахована до пророчих книг, однак за жанром ця Книга не має жодного стосунку до жанру пророчої літератури, оскільки кардинально різниться від пророчих книг як за стилем, так і за проблематикою. Вона розказана з легкістю і вишуканістю, яка невласлива пророчій літературі як такій. До того ж Йона не є автором Книги, він є її головним персонажем, а єдиною пророчою фразою є власне сім слів тексту Книги: “Ще сорок день і Ніневія буде зруйнована” (Йон 3, 4). Пророк Йона жив у Галілеї у період правління ізраїльського царя Єровоама Другого (сер. VIII ст. до н.е.) і на заклик Бога йти проповідувати покаєння до столиці Ассирійського царства Ніневії відмовляється це зробити, оскільки Ніневія була ворогом Ізраїлю і якщо в результаті навернення вона буде збереженою, то лишиться постійною загрозою для його батьківщини. Йона вирішує послухатися Бога і відпливає морем на фінікійському човні до узбережжя Іспанії, щоб проповідувати там. Однак спроба втекти від Божого промислу є марною: корабель утрапляє в страшенну бурю. Пасажири і моряки – почали молитися про спасіння кожен своєму богові, а пророк Йона у той час міцно спав. Така поведінка здивувала капітана і він розбудив Йону, кажучи: “І підійшов до нього головний над моряками та й каже: “Як тобі спати? Вставай, візви до твого Бога, може він зглянеться над нами й ми не загинемо” (Йон 1, 6). Взагалі язичники в Книзі представлені значною мірою позитивно, як на кораблі, так і в самій Ніневії, більш позитивно, ніж сам пророк. Адже саме язичники почали молитися у той час, як Йона спав, саме вони пізніше щиро розкаялися за гріхи у Ніневії, вони прості і зрозумілі перед Богом, тоді як образ пророка складний і суперечливий. Йона встав, побачив неминучу загибель і усвідомив усю свою провину перед Богом і добровільно пропонує викинути себе в море, оскільки саме він є причиною страшної бурі – гніву Господнього. Та історія пророка не завершилася його загибеллю у морі: Бог дав повеління великій рибі (грецький переклад дає варіант “великий кит”) проковтнути пророка: “І пробув Йона в нутрі риби три дні й три ночі” (Йон 2, 1). Глибокою скорботою наповнилося серце Йони, його жажала

⁵ Ім'я Естера має перське походження: це сирійсько-аравійська модифікація слова “satarah”, що означає “зірка”; справжнє ім'я героїні було Гадасса – “мирта” (миртове дерево).

безодня, що відділяла його від усього світу – і він звернувся з молитвою до Бога, у якій все своє уповання поклав на нього. Молитва Йони (Йон 2, 3–10) – один з неперевершених ліричних текстів СЗ, у якому емоційне напруження межує з непереборною вірою і покаяттям, котре змінює свідомість людини. І віра Йона справдилася – через три дні, за велінням Господа, риба викинула його на сушу. І тут Йона вдруге отримує наказ від Бога йти до Ніневії (Йон 3, 1–2), і тепер він уже навіть не думає тікати від Господнього лику – він вирушає в путь. З хвилюванням вступає Йона до знаменитого міста, щоби проповідувати там покаяття, яке він сам пережив. Обходячи місто він вигукує: “Ще сорок день, і Ніневія буде зруйнована” (Йон 3, 4). Грізна проповідь пророка справила на жителів асирійської столиці сильне враження: “І повірили ніневитяни Богові: оголосили піст і понадыгали веретища, від найбільшого до найменшого” (Йон 3, 5). Покаяття ніневитян було таким сильним та щирим, що Бог “роздумався щодо лиха, яке був погрожував їм учинити, – і не вчинив його” (Йон 3, 10). Йона страшенно засмутився, що його пророцтво не збулося, йому було нестерпно виступати у якості лжепророка, який проповідував від свого імені, а не від Божого. І він звернувся до Бога з докором, намагаючись навіть виправдати свою попередню втечу. І знову Господь дає Йоні наочний урок – він показує всю нікчемність його дрібного себелюбства. В очікуванні виконання пророцтва над Ніневією пророк вийшов з міста і намагався сховатися від нестерпної спеки: і ось, за велінням Господа, над його головою з неймовірною швидкістю виросла невідома рослина (вважають, що це була єгипетська рицина, яка відзначається швидкістю зростання і досягає п’ятиметрової височини), яка дала густу тінь. У цій прохолоді Йона проспав цілу ніч, але наступного ранку, коли настала спека, рослина, підточена черв’яком, швидко усохла. І знову сонце спопеляло беззахисну голову пророка, який у знеможі став благати у Бога смерті. Урок Бога полягав у тому, що коли Йона так жалкує про рослину, яка виросла без його трудів, то “... мені б то не жаль було Ніневії, великого міста, в якому живе більше ста двадцяти тисяч душ ...” (Йон 4, 11).

Книга Йони не носить історичного характеру, а радше дидактичний, навіть сатиричний характер. У Книзі чимало неймовірних речей: і “велика риба”, і місто Ніневія “на три дні ходи” (у ті часи просто не існувало мегаполісів таких розмірів), сумнівним є миттєве навернення моряків, а тим паче величезного міста на чолі з царем (до речі, титул “цар Ніневії” теж малоімовірний, бо не зустрічається більше в жодних пам’ятках). Але автор не потребував зовнішньої правдивості, він створив літературну модель для розкриття правди іншої, глибинної, яка має на увазі етичний принцип оцінки діянь Бога і людини.

У центрі Книги два образи: Ніневія – людське суспільство – і Йона – особистість, яка вступає з ним у конфлікт. З одного боку – гнила мораль грішного суспільства, зло, грабунок, катастрофа, що нависла над цим суспільством і, врешті решт, покаяття: з іншого – людина вищого зразка, пророк – носій високого призначення, від якого він намагається втекти, але до якого вертається силою божественного задуму.

Книга Йони – книга великої надії, адже врешті-решт ще може “велике місто” розкаятися і виправитися, і людина може у кінці шляху, вірна наказам Господа, поверну-

тися до свого призначення і втілити ідеал свого життя. Людина в Книзі Йони набуває саму себе, осягнувши милосердя Бога. Як не дивно, Бог прославлений не через свого посланця, а всупереч цілковитій відмові і непослуху з боку останнього. Непокірний і гордовитий Йона, незадоволений прихильністю Бога до язичників, але задоволений тінню від рослини, а пізніше волаючий смерті, коли рослина засохла, не в змозі чинити опір божественним спасительним намірам, і в цьому головна загадка Книги – не дивлячись на непослух, Йона використаний Богом як знаряддя, причому без жодного осуду і докорів з боку Бога до людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аверинцев С.С.* Притча // Софія-Логос. Словник. – К.: Дух і Літера, 1999. – С. 146.
2. *Аверинцев С.С.* Древнееврейская литература // История всемирной литературы. В 9 т. – Т.1. – М.: Наука, 1983. – С. 271–302.
3. *Костів К.* Словник-довідник біблійних осіб, племен і народів. – К.: Україна, 1995. – 429 с.
4. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства.* – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 636 с.
5. *Літературознавчий словник-довідник.* – К.: ВЦ “Академія”, 1997. – 752 с.
6. *Лопухин А.П.* Библейская история Ветхого Завета. – Монреаль, 1986. – 402 с.
7. *Мень А.* История религии: В 7 т. – Вестники Царства Божия. – Т.5. – М., 1992.
8. *Синило Г.В.* Древнееврейская литература // Древние литературы Ближнего Востока и мир ТаНаХа (Ветхого Завета). – Минск: Издательский центр «Экономпресс», 1998. – С. 165–384.
9. *Современный словарь-справочник по литературе.* – М.: Олимп: Издательство АСТ, 1999. – 704 с.
10. *Сорокин А.* Введение в Священное Писание Ветхого Завета. – К.: Пролог, 2003. – 474 с.
11. *Штайнзальц А.* Библейские образы. – М.: Шамир, 1995. – 224 с.

АННОТАЦІЯ

В статті розглянуті зв'язи ветхозаветної притчи з історико-літературними реаліями древніх євреїв. Особливе увагу акцентується на повістях-притчах ветхозаветного канона (Книга Руфи, Книга Есфирь, Книга Йони) – оригінальному жанре древнееврейської літератури.

SUMMARY

The links between the Old Testament parable and the Hebrew historic and literary realities are considered in the article. The Old Testament canon parable stories such as books of Ruth, Esther and Jonah as the original genre of the Hebrew literature are accentuated.

Ключевые слова: притча, повесть-притча, премудрость, символ, аллегория, пророк, священная история.

Key words: parable, parable story, wisdom, symbol, allegory, prophet, sacred history.